

مرور نظامدار عوامل روانی و اجتماعی موثر بر استفاده اعتیاد آمیز از اینترنت

کوروش امرایی^۱، محمدپارسا عزیزی^۲، کوروش ساکی^۳

از صفحه ۲۱۵ تا ۲۴۱

تاریخ دریافت: ۹۷/۲/۱۰

تاریخ پذیرش: ۹۷/۵/۲۷

چکیده

پژوهش حاضر با هدف فراتحلیل عوامل موثر بر استفاده اعتیاد آمیز از اینترنت در جامعه ایرانی انجام شده است. در این پژوهش فراتحلیلی پس از جستجو در پایگاه‌های اطلاعاتی شامل: اس ای دی^۴، مگ ایران^۵، ایران داگ^۶، ایران مدکس^۷، بر اساس پروتکل طراحی شده ۱۲ مقاله از بین ۴۱ مقاله یافت شده، مورد واکاوی قرار گرفتند. نویسندگان عوامل شناسایی شده را در سه دسته، عوامل زمینه‌ای، عوامل روانشناختی و عوامل جامعه‌شناختی جای دادند. نتایج پژوهش نشان داد که در عوامل زمینه‌ای استفاده دختران بیشتر از پسران و بیک سنی اعتیاد به اینترنت در دامنه ۱۲ الی ۱۸ سال، متقارن با مقطع تحصیلی راهنمایی و دبیرستان است. از عوامل روانشناختی و جامعه‌شناختی مهمترین متغیرهای مرتبط به ترتیب شامل ویژگی‌های شخصیتی، هوش هیجانی، ارضای نیازها، احساس تنهایی، سبک‌های مقابله‌ای، سبک‌های دلبستگی و کیفیت زندگی هستند. پژوهش نشان داد که نقش عوامل روانشناختی به لحاظ ماهیت روانی- رفتاری اعتیاد به اینترنت برجسته است، ولی در ارتباط با عوامل جامعه‌شناختی خلاف پژوهشی وجود دارد که نقش این عوامل را برجسته سازد. با توجه به نقش متغیرهای زمینه‌ای، روانشناختی و جامعه‌شناختی، در راستای پیشگیری از مضرات فضای اینترنت و سوق دادن افراد جامعه به سمت استفاده مفید و موثر از محاسن بسیار ارزنده و غیرقابل اجتناب اینترنت، داشتن برنامه‌های چندجانبه جهت نهادینه کردن فرهنگ استفاده از اینترنت ضروری است.

کلیدواژه‌ها: مرور نظامدار، اعتیاد به اینترنت، عوامل روانی-اجتماعی.

۱. استادیار گروه روانشناسی دانشگاه لرستان، نویسنده مسئول. Amraei.k@lu.ac.ir

۲. استادیار دانشگاه آزاد اسلامی- واحد علوم و تحقیقات تهران.

۳. دانشیار، گروه روان پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران.

4. SID

5. MagiIran

6. Irandoc

7. Iranmedex

مقدمه و بیان مسئله

فن آوری رسانه‌ای به عنوان یکی از مهمترین عوامل تغییر، چنان با زندگی مردم در جوامع مختلف عجین شده است که رویگردانی و بی توجهی به آن، اختلالی عظیم در جامعه و ابعاد مختلف اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی آن به وجود می آورد. اینترنت نیز به عنوان یکی از دستاوردهای بزرگ بشر در عرصه تکنولوژی ارتباطی از این قضیه مستثنی نیست و از آغاز پیدایش، تأثیر شگرفی بر زندگی بشر در جوامع مختلف، اعم از جوامع پیشرفته و کشورهای توسعه نیافته گذاشته است. در هزاره سوم، شاهد تحولات شگرف فن آوری اینترنت و تأثیرات فرهنگی اجتماعی و حرفه‌ای ناشی از آن هستیم. انقلاب الکترونیک، انفجار اطلاعاتی و انقلاب رایانه‌ای تفاوت‌های کمی و کیفی بسیاری در جهان نسبت به دو دهه پیش با خود به همراه آورده است (یانگ، ۱۹۹۸، یانگ و د-آبرو، ۲۰۱۱). اینترنت ابتدا در وزارت دفاع آمریکا و با هدف ایجاد یک مدل ارتباطی مطمئن میان مؤسسه‌های نظامی و پژوهشی بکار گرفته شد (اندرسون، ۲۰۰۱). امروزه ارتباطات از خلال رایانه و اینترنت و تأثیر آن بر تمامی حوزه‌های علمی، تجاری، تعلیم و تربیت، فرهنگ، سیاست (استفانسکو، چله، چیریتا و لینکا، ۲۰۰۷) خرید، جمع آوری اطلاعات، گفتگو با سایر کاربران و بسیاری از فعالیت‌های دیگر انکار ناپذیر است، آن گونه به نظر می رسد که هیچ جنبه‌ای از زندگی نیست که تحت تأثیر این دهکده جهانی قرار نگرفته باشد (هاردی و تی، ۲۰۰۷).

امروزه اینترنت با داشتن ویژگی‌های منحصر به فردی مانند سهولت استفاده، دسترسی آسان، گمنامی کاربران، هزینه‌های پایین و جذابیت‌های منحصر به فرد آن به عنوان عمومی‌ترین رسانه جمعی جهان تبدیل شد است (لاروس، کیم و پنگ، ۲۰۱۰). به گونه‌ای که بر اساس گزارش دنیای اینترنت^۱ (۲۰۱۲) شبکه اینترنت در ماه دسامبر ۲۰۱۱ در حدود ۲.۲۶۷.۲۳۳.۷۴۲ نفر کاربر داشته است. یعنی در حدود ۳۲.۷٪ از جمعیت جهانی کاربر اینترنت هستند. برای ایران در دسامبر سال ۲۰۱۱ از ۷۷.۸۹۱.۲۲۰ نفر جمعیت، ۳۶.۵۰۰.۰۰۰ نفر کاربر اینترنت هستند (دنیای اینترنت، ۲۰۱۲)، یعنی با ۴۶.۹٪ از کل جمعیت، ۱۴.۴٪ بالاتر از میانگین جهانی استفاده از اینترنت قرار دارد. همچنین در میان کاربران خاورمیانه با ۳۳.۲٪ رتبه اول را دارند

1. internet world stats

۲۱۷

با همه محاسنی که استفاده از اینترنت برای زندگی امروزی بشر به همراه دارد، ولی این فناوری جدید ارتباطی، همچون يك شمشیر دو لبه می تواند زیان ها و مشکلاتی نیز داشته باشد (کوه و وسپر، ۲۰۰۱). در این ارتباط گرینفلد (۱۹۹۹) عنوان می دارد تجربه مشکلات ناشی از فناوری های جدید برای بشر تازگی ندارد. حتی پیشرفت های به ظاهر تعدیل شده مانند کارت های ارتباطی، تلفن همراه و غیره همگی تاثیرات ناخواسته ای دارند. تکنولوژی به صورت ذاتی خوب یا بد نیست، اما بر الگوی زندگی ما تاثیر می گذارد. محصولات فناوری بویژه اینترنت و رایانه در بهترین وجه، استعمال مفرط و سوءاستفاده در پی دارند و در بدترین وجه اعتیاد اینترنتی را که ترکیبی از محتوای مهیج، سهولت دسترسی، آرامش و هزینه پایین، خودمختاری و گمنامی است، به دنبال دارند؛ به گونه ای که این استفاده مفرط و آسیب شناسانه گلدبرگ را بر آن داشت که برای اولین بار در سال ۱۹۹۵ اصطلاح اعتیاد به اینترنت را مطرح و معیارهای تشخیصی آن را ثبت کند (گونزالس، ۲۰۰۸). استفاده زیاد از اینترنت با عناوین متفاوتی از قبیل وابستگی رفتاری اینترنت^۱، استفاده مرضی از اینترنت^۲، استفاده مشکل زا از اینترنت^۳، استفاده بیش از اندازه از اینترنت^۴، سوءاستفاده از اینترنت^۵ و اختلال اعتیاد به اینترنت^۶ معرفی می شود. بر اساس نتایج مطالعه یانگ و همکاران ۵ الی ۱۰ درصد از جمعیت آنلاین جهان معتاد به اینترنت هستند. همچنین، پژوهش های مختلف شیوع اعتیاد به اینترنت را از ۳ الی ۲۰ درصد گزارش کرده اند (ویزشفر، ۲۰۰۵؛ کیم و همکاران، ۲۰۰۶). پنجمین ویرایش راهنمای تشخیصی و آماری اختلال های روانی^۷ (DSM-V) که استانداردهایی برای طبقه بندی انواع بیماری های روانی ارائه می کند، اعتیاد به اینترنت را در مجموعه اختلال کنترل تکانه که به گونه ای دیگر مشخص نشده است معرفی کرده است. و در DSM-V (۲۰۱۳) علائم زیر را بر آن ذکر کرده است:

۱. اشتغال ذهنی به اینترنت

1. internet behavior dependency
2. pathological internet use
3. problem internet use
4. excessive internet use
5. internet abuse
6. internet addiction disorder
7. Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders

۲. نشانه‌های ترک هنگام دوری از اینترنت
  ۳. تحمل: نیاز به صرف مقدار فزاینده زمان برای اینترنت
  ۴. تلاش ناموفق برای کنترل استفاده از اینترنت
  ۵. با وجود آگاهی از مشکلات روانی اجتماعی منفی استفاده بی‌رویه از اینترنت ادامه داد
  ۶. از دست دادن منافع، سرگرمی قبلی، تفریحات به عنوان نتیجه استفاده از اینترنت
  ۷. استفاده از اینترنت برای فرار و یا از بین بردن خلق و خوی کسل کننده
  ۸. فریب اعضای خانواده، درمانگران و یا دیگران در ارتباط با مقدار استفاده از اینترنتی
  ۹. روابط، شغل و یا فرصت‌های آموزشی و یا حرفه‌ای به دلیل استفاده از بازی اینترنت را از دست داده و یا به مخاطره انداخته است.
- بنابراین با توجه به فراگیر شدن اینترنت بر حسب ضرورت و کاربردهای وافر آن در زندگی روزمره برای همه افراد و مشخصات خاص از یک طرف و ساخت جمعیتی جوان و نیازهای آنان، نبود آموزش‌های فرهنگی و مشکلات ناشی از مواجهه با پیشرفت بدون زمینه قبلی و نبود بستر فرهنگ مصرف متناسب برای آن از سوی دیگر ضروری است که برای درک و شناخت هر چه بیشتر عوامل و بسترهای مسبب گرایش اعتیادآمیز به اینترنت، پژوهش‌های جامع و کل شمول با نظر به کلیه عوامل را طراحی نمود.
- در ارتباط با اعتیاد به اینترنت پژوهش‌ها را تاکنون بر دو جهت می‌توان تقسیم کرد؛ دسته اول پژوهش‌های است که به عوامل ایجاد کننده اعتیاد به اینترنت پرداخته و دسته دیگر عواملی است که به پیامدهای اعتیاد به اینترنت پرداخته‌اند. دیویس معتقد است که استفاده روزانه از اینترنت و استفاده اجباری از آن با بافت و زمینه اجتماعی افراد وابسته است. به همین خاطر است که عدم حمایت اجتماعی از اعضای خانواده و همسالان و یا تجربه انزوای اجتماعی در بافت همسالان می‌تواند باعث تسهیل استفاده روزانه از اینترنت به سمت استفاده اجباری (اعتیادآمیز) از اینترنت شود. علت عمده آن ارتباطات و تماس‌های اجتماعی و تقویتی است که به دلیل تمایل به حفظ یک زندگی اجتماعی مجازی حاصل می‌شود (دیویس، ۲۰۰۱). ریدینگ و گفن (۲۰۰۴) دلایل اصلی این نوع گرایش‌ها را کسب حمایت اجتماعی، دوستی و تفریح می‌دانند، که به علت گستردگی، مشکلات ارتباطی شغلی، خانوادگی و زناشویی خلاء آنها بوجود آمده است. همچنین ویژگی

شخصیتی درون‌گرایی و ثبات عاطفی پایین (لندرز و لونسبوری، ۲۰۰۶) و ویژگی‌های مانند تنهایی، خستگی، افسردگی، عزت نفس پایین و درون‌گرایی منجر به استفاده اعتیادآمیز از اینترنت می‌شود (مشایخ و برجعلی، ۲۰۰۵). بر طبق دیدگاه مرکرک و همکاران استفاده اجباری از اینترنت را می‌توان در کل به عنوان ناتوانی در کنترل فعالیت آنلاین تعریف نمود که با پنج مشخصه اصلی تداوم استفاده از اینترنت با وجود قصد توقف، استفاده از خصیصه اصلی شناختی و رفتاری فرد، غیرممکن بودن کسب تجربیات نامطلوب عاطفی برای فرد، استفاده از اینترنت به منظور فرار از احساسات منفی و کاربرد اینترنت در نتیجه تعارض فرد با خود یا با دیگران قابل تقسیم‌بندی می‌باشد (نادی و سجادیان، ۱۳۸۹).

همچنین اعتیاد به اینترنت با فوبی اجتماعی و اختلال کمبود توجه همراه با بیش‌فعالی (ADHD) (شاو، ۲۰۰۸؛ ین و همکاران، ۲۰۰۷؛ یو و همکاران، ۲۰۰۵)، اختلال دو قطبی (دجوج، ۲۰۰۱)، مشکلات در روابط بین فردی (نگ و ویمر-هاستینگ، ۲۰۰۵)، اختلالات اضطرابی و تکانه‌ای (شاو، ۲۰۰۸؛ فریس، ۲۰۰۳؛ زبرالکسی و همکاران، ۲۰۰۹)، خودکشی (کیم، ۲۰۰۶) پرخاشگری (جانسون و گوتستم، ۲۰۰۴؛ کیم و همکاران، ۲۰۰۸؛ ون دن و همکاران، ۲۰۰۸)، افسردگی (ویلت، پودزیگ و زدلر، ۲۰۰۷؛ ون دو و همکاران، ۲۰۰۸؛ ین و همکاران، ۲۰۰۷؛ نایمز، گریفیتز و بنیارد، ۲۰۰۵؛ کو و همکاران، ۲۰۰۸)، برانگیختگی بالا (کو و همکاران، ۲۰۰۷) در ارتباط بوده است. از طرفی برخی مطالعات با بررسی مشخصات جمعیتی به عنوان متغیرهای پیش‌بینی کننده اعتیاد به اینترنت، جنسیت، سن، بیکاری و تأهل (کیم و همکاران، ۲۰۱۰؛ میسلی، کایو و وینسلاو، ۲۰۰۸؛ ویزشفار، ۲۰۰۵؛ ین و همکاران، ۲۰۰۸؛ کو همکاران، ۲۰۰۸؛ زبرالکسی و همکاران، ۲۰۰۹؛ چیهان، ۲۰۰۸) را مؤثر دانسته‌اند. متغیر دیگری که برخی مطالعات در ارتباط با اعتیاد به اینترنت بررسی نموده‌اند، ویژگی‌های شخصیتی کاربران می‌باشد. خصوصیاتمانند کم‌رویی، تکانشی بودن، تنهایی، اضطراب، افسردگی، صفات روان‌نژندی اضطراب، خشم و کینه، خلق افسرده، شرم، تکانشی بودن، آسیب‌پذیری در برابر استرس، خشونت و پرخاشگری، سبک شخصیتی درون‌گرایی، احترام به خود پایین، احساسات ناپایدار و خیال‌پردازی، دنبال‌تازگی بودن، اجتناب از آسیب و کاهش وابستگی به پاداش، برون‌گرایی و بازبودن (فریس، ۲۰۰۳؛ کیم و همکاران، ۲۰۰۸؛ ون دو و همکاران،

۲۰۰۸؛ فرارو و همکاران، ۲۰۰۷) در ابتلا شخص در اعتیاد به اینترنت موثر بوده‌اند.

مبانی نظری

یانگ (۱۹۹۹) اشاره دارد که فرد معتاد به اینترنت کسی است که دست کم ۳۸ ساعت در هفته یا ۸ ساعت در روز، وقت خود را صرف استفاده از اینترنت کند. متخصصان حوزه آسیب‌شناسی، محدودترین تعریف را برای طبقه بندی استفاده از اینترنت ارائه می‌دهند. چنانچه فرد در هفته ۲ الی ۳ ساعت از اینترنت استفاده کند، یک کاربر معمولی است و اگر میزان استفاده وی از اینترنت به ۵.۸ ساعت و یا بیشتر برسد، کاربری است که باید مورد بررسی‌های آسیب‌شناسانه قرار گیرد.

دیدگاه دیویس

دیویس که برای اولین بار مدل رفتاری-شناختی آسیب‌شناسی استفاده از اینترنت را مطرح کرده است، اعتقاد دارد استفاده اجباری از اینترنت و وابستگی شدید به آن، نتیجه الگوهای رفتاری یا شناختی پیچیده‌ای است که پیرامون استفاده روزانه از اینترنت شکل می‌گیرد و منجر به پیدایش چندین رفتار می‌شود که یا پاسخ‌های ناسازگارانه را حفظ می‌کند و یا شدت می‌بخشد (دیویس، ۲۰۰۱).

دیویس بین استفاده آسیب‌گونه خاص و استفاده آسیب‌گونه کلی از اینترنت تمایز قائل است. استفاده آسیب‌گونه خاص از اینترنت به شرایطی باز می‌گردد که افراد به طور افراطی از اینترنت برای اهداف خاصی استفاده می‌کنند؛ نظیر سکس آنلاین، قمار. این نوع استفاده هدفمند است و تمایل به محتویات خاص دارد، در حالی که استفاده کلی آسیب‌گونه از اینترنت، شامل فعالیت‌های کلی ائتلاف وقت در اینترنت است؛ مانند به سرعت چت کردن، ایمیل کردن و سر زدن به وب سایت‌های مختلف. از نکات عمده تفاوت کاربران وابسته با سایرین این است که بیشتر از کاربردهای متقابلی مانند چت، بازی، خرید استفاده می‌کنند؛ اما به نظر می‌رسد که افرادی که به اینترنت وابسته نیستند بیشتر از کاربردهای انحصاری آن مانند فرستادن ایمیل و جستجوی اطلاعات بهره می‌برند (دیویس، ۲۰۰۱؛ یولیز و مارکس، ۲۰۰۷).

به نظر دیویس دو شاخص عمده در اعتیاد به اینترنت وجود دارد:

۱. افزایش استفاده از اینترنت و ایجاد مشکل در زندگی روزانه مانند روابط خانوادگی،

شغلی و تحصیلی.

۲. دشواری کاهش دادن و یا قطع استفاده از اینترنت برای کاربران.

۲۲۱

دیویس معتقد است که استفاده از اینترنت برای رفع خستگی در خلال کار و درس یا حتی تفریح مشکل زا نیست، بلکه حتی مفید است. خطر وقتی آشکار می شود که فرد نتواند استفاده اش را کنترل کند و این امر به نوبه خود فشار روانی و اضطراب را در وی دامن می زند. از نظر وی، اعتیاد با ساعات استفاده از اینترنت رابطه ای ندارد، این محتوای ساعات گذرانده شده به صورت آنلاین است که می تواند مشکل زا باشد. وابستگی به اینترنت مشکل رفتاری است که از جنبه های فیزیکی خاصی که در اعتیاد به مواد و الکل دیده می شود خالی است، اما یک اعتیاد فکری و احساسی است که به هر حال خطرناک است (فریدنبر، ۲۰۰۲؛ نقل از قاسمی و ملک احمدی، ۱۳۸۹).

دیدگاه گریفیتر

از دیدگاه گریفیتر اعتیاد فناوری به طور عملیاتی می تواند به عنوان اعتیاد غیرشیمیایی (رفتاری) که شامل تعامل انسان و دستگاه است، تعریف شود. این اعتقاد ممکن است انفعالی (مانند تلویزیون) و یا فعال (مانند بازی های رایانه ای) باشد، و به طور معمول جنبه القاء کننده و تقویت کننده ای داشته باشد که به افزایش تمایل اعتیادی کمک می کند.

بر اساس این دیدگاه، اعتیاد رفتاری که جزء اصلی اعتیاد است، دارای ویژگی های زیر است:

۱. **برجستگی:** این امر زمانی رخ می دهد که فعالیت معینی، مهم ترین فعالیت زندگی شخص می شود و بر تفکر، احساس و رفتار او تسلط می یابد. بعضی از افراد حتی هنگامی که به کار مورد نظر مشغول نیستند در مورد نحوه استفاده بعدی فکر می کنند.

۲. **تغییر خلق:** شامل تجربیات ذهنی است که افراد به دنبال مشغول شدن به فعالیت معین گزارش می کنند و می توانند به عنوان یک رفتار مواجهه ای در نظر گرفته شود. یعنی فرد در یک حالت آرامش بخش و یا تخدیرکننده قرار دارد.

۳. **تحمل:** تحمل فرآیندی است که در آن نیاز به فعالیتی گسترده و روزافزون برای رسیدن به همان اثرات قبلی احساس می شود.

Archive of SID

۴. **نشانه‌های کناره‌گیری:** شامل حالات و یا اثرات فیزیکی ناخوشایندی است که وقتی فعالیت ادامه نمی‌یابد یا ناگهان کاهش پیدا می‌کند در فرد دیده می‌شود، مانند زودرنجی و حساسیت.

۵. **تعارض:** منظور از این حالت بوجود آمدن تعارض بین فرد معتاد و افرادی که با او سروکار دارند (تعارض بین فردی)، یا درون خود فرد (تعارض درون فردی) است که با فعالیتی معین ارتباط دارد.

۶. **بازگشت (عود):** شامل تمایل به تکرار حالت‌های قبلی فعالیت معین است که در موارد شدید، سال‌ها بعد نیز عود می‌کند (نقل از امیدوار و صارمی، ۱۳۸۱).

دیدگاه جان گروهل

از نظر گروهل استفاده افراطی از اینترنت، به هیچ وجه عنوان اختلال منحصر به فرد و جدیدی نیست بلکه شیوه متفاوتی برای برخورد با فشارها و تنش‌های موجود در زندگی است. بی‌تردید تعداد زیادی از مردم مشکل آنلاین بودن طولانی مدت را دارند، اما از سوی دیگر، بعضی افراد نیز زمان زیادی را صرف خواندن کتاب، تماشای تلویزیون، کار کردن و غفلت از خانواده، روابط دوستانه و فعالیت‌های اجتماعی می‌کنند؛ آیا ما اعتیاد به کتاب، تلویزیون و کار را به عنوان بیماری روحی طبقه بندی می‌کنیم؟ از نظر او، برخی از محققان و روانشناسان سلامت با یک طبقه بندی شناختی جدید می‌خواهند به هر چیز برجسب بزنند و آن را بالقوه مضر ببینند. اما این کار بیشتر از اینکه به افراد کمک کند، برای آنان زیانبار است. شاید بیشتر افرادی که فکر می‌کنند به اینترنت معتاد هستند، می‌خواهند از مشکلات خود فرار کنند. این مشکل می‌تواند یک بیماری روانی، افسردگی یا اضطراب باشد. هیچ تفاوتی میان روشن کردن تلویزیون به دلیل تمایل به صحبت با زمان به تنهایی نمی‌تواند شاخص اعتیاد یا درگیری با رفتار وسواسی باشد، زیرا زمان باید همراه با محتوای مورد استفاده و همچنین عوامل دیگر در نظر گرفته شود. برای مثال، اگر فرد دانشجو باشد یا استفاده از اینترنت بخشی از شغل او محسوب شود، به تناسب زمان بیشتری از اینترنت استفاده می‌کند. یا اینکه اگر فردی پیش زمینه بیماری‌های روانی داشته باشد، استفاده بیشتر از اینترنت غیرقابل انتظار نیست. چون افراد افسرده بیشتر احتمال دارد مدتی طولانی را آنلاین بگذرانند تا افرادی که افسرده نیستند. علاوه بر این، ممکن است مشکل یا موضوعی در زندگی فرد

باشد، مانند ازدواج نامناسب که باعث می شود فرد زمان زیادی را صرف اینترنت کند. پس اینکه فردی زمان زیادی را آنلاین می گذراند، بدون در نظر گرفتن این زمینه ها مهم و مفید نخواهد بود.

گروهل (۲۰۰۳)، معتقد است گرچه افراد بیشتر وقتشان را برای کار با اینترنت صرف می کنند، در واقع صرف این زمان، برای انجام کنش های متقابل اجتماعی است، آنچه اینترنت را به پدیده ای اعتیادآور تبدیل می کند، جامعه پذیری افراد است. جامعه پذیری به راه های مختلف از جمله ارسال و دریافت نامه الکترونیک، شرکت در اتاق های بحث و گفتگو و گپ اینترنتی صورت می گیرد. مردم این زمان را برای تبادل اطلاعات، حمایت و محبت با کسانی مانند خودشان صرف می کنند. اما هیچ وقت گذراندن زمان در جهان واقعی با دوستان را به عنوان اعتیاد توصیف نمی کنیم. نوجوانان ساعت ها با تلفن صحبت می کنند، اما نمی گوئیم به تلفن اعتیاد دارند. اگر کنش متقابل اجتماعی را به این دلیل که در اینترنت رخ می دهد، اعتیاد بنامیم، باید هر رابطه و کنش اجتماعی دیگر را نیز اعتیاد بدانیم.

طبق نظر گروهل، فرضیه ای دیگر نیز می تواند وجود داشته باشد که طبق آن این رفتارها مقطعی هستند. احتمالاً بیشتر کسانی که معتاد به استفاده از اینترنت هستند، کاربران جدید آن هستند. این افراد اولین مرحله خو گرفتن با یک محیط جدید را با غرق کردن کامل خود در آن تجربه می کنند. از آنجا که این محیط بسیار بزرگ تر از همه چیزهایی است که در گذشته دیده اند، بعضی افراد در مرحله خو گرفتن بسیار با اشتیاق شروع می کنند. بر این اساس، این رفتارها مقطعی است و بعد از مدتی میزان آنها کاهش می یابد. بنابراین در توضیح این مسئله که چرا افراد به گونه ای اعتیادآور از اینترنت استفاده می کنند، وی ویژگی های مراحل استفاده از اینترنت را پیشنهاد می کند:

۱. افسونگری یا وسواس

این مرحله زمانی است که فرد، تازه وارد محیط اینترنت شده است، یا اینکه فرد یک یک کاربر قدیمی است که فعالیت جدیدی را در اینترنت پیدا می کند. مرحله اول، به شدت اعتیادآور است. در واقع، این حالت اعتیادی تا جایی ادامه می یابد که فرد وارد مرحله دوم، یعنی توهم زایی یا سرخوردگی شود.

۲. توهم زایی یا سرخوردگی

در این مرحله، فرد نسبت به فعالیت‌هایی که اغلب انجام می‌دهد، سرخورده و بی‌تعمیر می‌شود. موقعی که فرد از این مرحله بگذرد، به طور حتم می‌تواند وارد مرحله سوم یعنی تعادل شود.

۳. تعادل

نماد بارز مرحله سوم، استفاده طبیعی از اینترنت است. هر فردی در وارد مرحله سوم می‌شود. در جمع‌بندی این سه مرحله باید گفت که حتی گاه اتفاق می‌افتد تمامی این مراحل به صورت چرخشی در فرد تکرار شوند. در واقع، سیر این مراحل به صورت خطی نیست. بویژه، زمانی که فرد فعالیت جدید جالب دیگری را در اینترنت پیدا می‌کند، این مراحل دوباره در وی از ابتدا آغاز می‌شود (قاسمی و ملک احمدی، ۱۳۸۹).

دیدگاه جان سولر

جان سولر (۲۰۰۰) دیدگاه خود را بر اساس هرم نیازهای مازلو بیان می‌کند. مازلو گستره وسیعی از نیازهای آدمی را بر اساس هرمی از نیازهای بنیادین و زیستی تا نیازهای والاتر خودشکوفایی طبقه‌بندی می‌کند که فرد نیازی را در یک سطح ارضا می‌کند و به سطوح بالاتر می‌رود. پس بر این اساس، افراد از آن رو شیفته یک شیء، فرد یا فعالیت می‌شوند که نیازی را در آنها ارضا می‌کند.

گریزه جنسی و نیاز به اطلاعات در این زمینه، یکی از نیازهای مهم بشر است. به همین دلیل، اینترنت به سرعت در مورد مسائل جنسی مورد توجه قرار می‌گیرد. در وهله اول، فرد به دلیل کنجکاوی و برای کسب اطلاعات به سمت تماشا و استفاده از محصولات هرزه‌نگاری می‌رود اما به مرور به آن عادت می‌کند. چون گریزه جنسی چیزی نیست که سیرشدنی و محدود باشد، بلکه فرد هر چه بیشتر دریافت می‌کند، بیشتر به سمت آن می‌رود. نوجوانان بیشتر برای کسب اطلاع به سمت هرزه‌نگاری می‌روند، آنان مسلماً می‌خواهند بدانند که این مسئله چیست. بخصوص در جوامعی که معیارهای محدودکننده و پایبندی‌های در زمینه مسائل جنسی وجود دارد، و اطلاعات از طریق صحیح به افراد داده نمی‌شود، آنان برای کسب اطلاع به سوی راه‌های دیگر می‌روند.

سکس مجازی، صحبت‌های تحریک‌آمیز از طریق تایپ، توصیف رفتار و احساس ناشی از آن یا تبادل عکس است. این فرصت که نه تنها نیازهای جنسی را ارضا کنیم، بلکه دست به تجربه نیز بزنیم، برخی را اغوا می‌کند. در سکس مجازی افراد می‌توانند به طور کامل ناشناس بمانند و در مقایسه با دنیای واقعی، رک‌تر و غیراخلاقی‌تر عمل کنند.

نیاز به تماس متقابل، شناخت اجتماعی و حس تعلق داشتن در دومین سطح هرم مازلو قرار می‌گیرد. افراد به عنوان یک انسان به صورت غریزی نیاز دارند به جایی بروند که دیگران آنان را بشناسند و این نیاز را می‌توان در محیط‌های مختلف اینترنت ارضا کرد. از نظر سولر، این یک تفکر کلیشه‌ای است که اینترنت پر از افرادی است که از لحاظ اجتماعی بی‌کفایت هستند و این افراد از آنجا که نتوانسته‌اند روابط واقعی داشته باشند، به دنیای مجازی روی آورده‌اند. از دیدگاه سولر (۱۹۹۹)، چنین تفکری بیشتر یک واکنش منفی به اینترنت است تا بازتاب دقیق واقعیت. درست است که بعضی افراد کمرو هم ممکن است به فضای مجازی روی آورند اما بیشتر آنان کاربران اجتماعی کاملاً طبیعی هستند. هر چقدر هم که ادعا شود روابط مجازی سطحی است، باز هم بسیاری افراد احساس می‌کنند که دوستان یا حتی عشاق خوبی در اینترنت یافته‌اند. از دیدگاه او، اینترنت از آن رو بسیار فریبنده و جذاب است که جایگزینی منحصر به فرد برای ارضای نیازهای اجتماعی است.

نیاز به یادگیری، پیشرفت، اشراف در محیط و عزت نفسی که از دستاوردهای فرد ناشی می‌شود، در سطح بعدی هرم مازلو قرار دارد. ما برای بهتری زندگی کردن نیاز به کسب اطلاعات در زمینه‌های مختلف داریم. اینترنت در این زمینه با سرعت خارق‌العاده‌ای که دارد می‌تواند بسیار مورد توجه قرار گیرد. تنها با تایپ کردن واژه مورد نظر می‌توانیم انبوهی از اطلاعات روبه‌رو شویم. سرعت دسترسی و جامعیت اطلاعات در اینترنت باعث می‌شود که برخی افراد به شدت جذب آن شوند و به جستجو و ذخیره اطلاعات در زمینه‌های مختلف پردازند. از این نظر، هیچ وسیله ارتباطی و اطلاعاتی تا امروز نتوانسته است به سرعت و تنوع و تازگی اینترنت، نیاز به کسب اطلاعات به روز را در افراد ارضا کند.

نیاز به خودشکوفایی در بالای هرم مازلو قرار می‌گیرد. و در برگیرنده بسیاری

Archive of SID

از نیازهای سطوح پایین، یعنی نیاز به برقراری روابط متقابل، ابراز خود و ارضای نیازهای هنری و ذهنی از طریق مشارکت در دنیای اطراف نیز هست. سولر معتقد است که افراد با برقراری روابط با دیگران رشد می کنند. از طریق کاوش در ابعاد فنی و اجتماعی اینترنت، توانایی های بالقوه ذهنی خود را ابراز می کنند. با استفاده از ابزارهای ارتباطی در اینترنت، به علایق درونی، گرایش ها و وجوهی از شخصیت خود آگاهی می یابند که بیش از این پنهان بوده است. از نظر مازلو، یکی دیگر از جنبه های مهم خودشکوفایی، رشد معنویت فرد است. اینکه افراد در فضای مجازی زندگی معنوی خود را بیابند برای بسیاری مضحک به نظر می رسد، اما برای برخی کاربران که در اقلیت هستند، فضای مجازی می تواند برای دستیابی به رمز و رازهایی درباره ماهیت آگاهی، واقعیت و شناخت خود به کار رود (قاسمی و ملک احمدی، ۱۳۸۹).

جمع بندی مبانی نظری

در راستای تشریح مبانی نظری استفاده اعتیاد آمیز از اینترنت چندین نظریه به طور مسقیم مطرح شده است که در قالب بندی کلی می تواند آنها را در دسته مبانی نظری که آسیب شناسانه بدان نگاه کرده و استفاده از اینترنت به صورت اعتیاد آمیز را یک پاتولوژی تلقی کرده و این نگاه پاتولوژیک بیشتر بعد روانی و فردی آن را مورد تاکید قرار داده و کمتر نگاه اجتماعی داشته است. از طرفی دیگر برخی از مبانی تنها استفاده از اینترنت را به صورت یک رفتار توصیف کرده و نگاه کمتر آسیب شناسانه داشته و تشریح و توصیف آن را مد نظر قرار داشته اند و حتی برخی این سبک استفاده از اینترنت را راهکاری برای ارضای نیازهای روانی و دستیابی به اهداف درون نگرانه در نظر داشته است.

روش شناسی پژوهش

ابتدا، پروتکل شناسایی و انتخاب مقالات تدوین شد (شکل ۱). در گام اول با استفاده از سایتهای اطلاعاتی داخلی شامل: اس ای دی، مگ ایران، ایران داگ، ایران مدکس، کلید واژه های مورد استفاده برای جستجوی اینترنتی از قبیل وابستگی رفتاری اینترنت، استفاده مرضی از اینترنت، استفاده مشکل زا از اینترنت، استفاده بیش از اندازه از اینترنت، سوءاستفاده از اینترنت و اختلال اعتیاد به اینترنت و استفاده از

اینترنت جستجو شدند. سپس مقالات و چکیده های یافت شده بر حسب موضوع و بر اساس ملاک های مربوط به رابطه ای بودن و داشتن نقش پیش بینی و علی در اعتیاد به اینترنت به ۱۲ مقاله کامل تقلیل یافتند. مشخصات مربوط به هر یک در جدول ۱ گزارش شده است.

مقالات انتخاب شده	گام های انتخاب مقالات	جمع آوری اطلاعات
<pre> graph TD A[۱۴ چکیده] --> B[۱۲ مقاله کامل] B --> C[مرور] </pre>	<p>گام اول: گام دوم: چکیده مقالات به دست آمده از جستجوی اینترنتی، توسط نویسنده اول مرور شد. ملاک های انتخاب مقالات: الف) داشتن نقش علی و پیش بینی کننده در اعتیاد به اینترنت. ب) رابطه ای بودن و داشتن همبستگی دو طرفی</p> <p>گام سوم: چکیده ها به صورت مستقل توسط نویسنده دوم مرور شد و بر اساس توافق نظر با نویسنده اول (طبق معیارهای گام اول) انتخاب شدند. در صورتی که عدم توافق بین دو نظر وجود داشت، نظر نویسنده سوم مقاله مورد توجه قرار می گرفت.</p> <p>گام چهارم: متن کامل مقالات منتخب در گام دوم به صورت کامل توسط نویسنده ها مرور شد و اطلاعات مورد نظر استخراج شد.</p>	<p>گام اول: موتورهای جستجو: بانک های اطلاعاتی داخلی شامل: MagiIran, SID, Iranmedex, Irandoc دامنه زمانی اطلاعات به دست آمده: نامحدود زبان اصلی جستجو: فارسی کلید واژه ها: وابستگی رفتاری اینترنت، استفاده مرضی از اینترنت، استفاده مشکل زا از اینترنت، استفاده بیش از اندازه از اینترنت، سوءاستفاده از اینترنت، استفاده از اینترنت و اختلال اعتیاد به اینترنت</p>

شکل ۱. پروتکل شناسایی و انتخاب مقالات

نوع پژوهش	متغیرهای مرتبط	جامعه و نمونه			مشخصات مطالعه
		زن	مرد	کل	
همبستگی	ویژگی های شخصیت	-	-	۴۰۰	تمنایی فر، ۱۳۸۶
همبستگی	ویژگی های شخصیت	۱۵۰	۱۵۰	۳۰۰	عسگری، ۱۳۸۷
مدل معادلات ساختاری	حمایت اجتماعی، احساس تنهایی	۲۱۱	۲۲۵	۴۳۶	سلیمی، ۱۳۸۷
مقایسه ای	جنس، مقطع تحصیلی	۱۱۲	۹۲	۲۰۴	خسروچردی، ۱۳۸۸
همبستگی	ویژگی های شخصیت	-	-	۳۶۱	شایقی، ۱۳۸۸
مقایسه ای	جنس، سن، تحصیلات	۱۸۰	۲۰۴	۳۸۴	محسنی، ۱۳۸۹
مقایسه ای - همبستگی	علائم اختلال روانپزشکی	-	-	۱۲۰	علوی، ۱۳۸۹
همبستگی	ارضای نیاز،	-	-	۱۷۰	قاسمی، ۱۳۸۹
همبستگی	ویژگی های شخصیت و کیفیت زندگی	-	-	۳۰۰	نادی، ۱۳۸۹
مقایسه ای	سن، تحصیلات	-	-	۲۳۰	ویز شفر، ۱۳۸۹
همبستگی	هوش هیجانی، خوش بینی	۳۵	۳۶	۷۱	جعفری، ۱۳۹۰
همبستگی	راهبردهای مقابله، سبک های دلبستگی، سلامت روان	۲۰۰	۲۰۰	۴۰۰	خسروشاهی، ۱۳۹۰

نتایج

پژوهش حاضر با هدف انجام فراتحلیلی بر تحقیقات مرتبط با شناسایی عوامل مرتبط با استفاده اعتیاد آمیز از اینترنت انجام شده است. همان طور که پروتکل

انتخاب مقالات و جدول مشخصات نشان می‌دهد در نهایت ۱۲ مقاله کامل که دارای شرایط ورود به فراتحلیل انتخاب شده است. مطابق با جدول ۱ دامنه متغیرهای مرتبط با استفاده اعتیاد آمیز بسیار گسترده است. اما به طور کلی می‌توان آنها را در سه دسته کلی؛ مشخصات فردی: سن، جنس، تحصیلات و شغل، عوامل روانشناختی: احساس تنهایی، عزت نفس، علائم روانپزشکی، ویژگی‌های شخصیت، هوش هیجانی، خوش بینی، درک عواطف، خودآگاهی، جذابیت فردی، ارضای نیاز، اضطراب کامپیوتر، راهبردهای مقابله، سبک‌های دلبستگی و سلامت روان و عوامل جامعه‌شناختی: ادراک اجتماعی، مهارت‌های اجتماعی و کیفیت زندگی تقسیم بندی کرد (جدول ۲).

جدول ۲. عوامل فردی مرتبط با استفاده اعتیاد آمیز از اینترنت

عامل	متغیر	ضریب همبستگی	مقایسه	تعداد پژوهش
فردی	جنس	-	اعتیاد دختران بیشتر است	۳ مورد
	سن	-	۱۲-۱۸ سال بیشترین اعتیاد را دارند	۳ مورد
	مقطع تحصیلی	-	راهنمایی و دبیرستان فراوانی بالا است	۳ مورد

در جدول بالا در بین متغیرهای زمینه‌ای که ۳ مورد پژوهش به آن پرداخته است، نشان می‌دهد که در هر سه مورد دختران نسبت به پسران اعتیاد بیشتری به اینترنت دارند. از طرف دیگر همین سه مورد نشان می‌دهد که اوج فراوانی اعتیاد به اینترنت در سنین ۱۲ الی ۱۸ سالی است به گونه‌ای که بیشترین حساسیت برای این سنین نیز وجود دارد. در بخش مربوط به مقطع تحصیلی پژوهش‌ها نشان می‌دهد که افراد سنین راهنمایی و دبیرستان اعتیاد بیشتری به اینترنت دارند که گامی در جهت تایید سن اعتیاد به اینترنت در ۱۲ الی ۱۸ سال است. بنابراین می‌توان این گونه عنوان کرد که در بین متغیرهای زمینه‌ای شناختی فردی دختران نسبت به پسران، دامنه سنی ۱۲ الی ۱۸ سال که مقارن دوره راهنمایی و دبیرستان است اعتیاد به اینترنت بیشترین فراوانی را دارا است.

عامل	متغیر	ضریب همبستگی
روان‌شناختی	احساس تنهایی خانوادگی	۰/۴۳
	علائم روان‌پزشکی	۰/۳۵
	روان‌رنجوری	۰/۴۸
	برون‌گرایی	-۰/۳۴
	وظیفه‌شناسی	-۰/۴۹
	خوشایندی	-۰/۵۰
	گشودگی به تجربه	-۰/۶۷
	هوش هیجانی	-۰/۵۴
	خوش بینی	-۰/۳۷
	ارضای نیاز	۰/۴۴
	مقابله هیجان مدار	۰/۱۲
	مقابله مسئله مدار	-۰/۲۲
	مقابله اجتنابی	۰/۱۱
	سبک دلبستگی ایمن	-۰/۲۰
	سبک دلبستگی اجتنابی	۰/۱۴
	سبک دلبستگی دوسوگرا	۰/۳۵
سلامت روان	-۰/۲۲	
جامعه‌شناختی	حمایت درک شده اجتماعی	-۰/۱۵
	کیفیت زندگی	-۰/۱۰

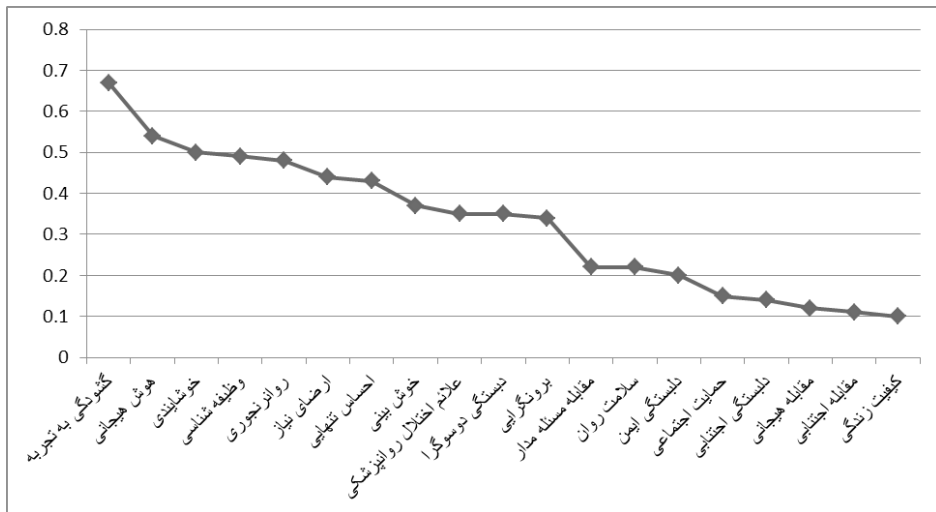
مطابق جدول ۳ عوامل روان‌شناختی و جامعه‌شناختی را در دو دسته قرار داده ایم.

جدول نشان می‌دهد که عوامل روان‌شناختی مرتبط ۱۰ پژوهش قرار گرفته است و از طرفی دیگر اعتیاد به اینترنت را در حیطه اختلال‌های روانی قرار داده‌اند.

بر اساس جدول نتایج بیش‌ترین میزان همبستگی اعتیاد به اینترنت برای ویژگی‌های شخصیتی (گشودگی به تجربه، خوشایندی، وظیفه‌شناسی، روان‌رنجوری) و در کنار آنها هوش هیجانی مربوط می‌شود. عامل‌های ارضای نیاز، احساس تنهایی، علائم اختلال‌های روان‌پزشکی، دلبستگی دوسوگرا، برون‌گرایی (عامل پنجم و ویژگی‌های شخصیتی)، مقابله مسئله‌مدار، سلامت روان، دلبستگی ایمن، حمایت درک شده اجتماعی، دلبستگی اجتنابی، مقابله هیجان‌مدار، مقابله اجتنابی و کیفیت زندگی در مرتبه‌های رابطه و همبستگی با استفاده اعتیادآمیز از اینترنت قرار دارند.

شکل ۱. ضریب همبستگی عوامل روانشناختی و جامعه‌شناختی صرف نظر از جهت رابطه

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف فراتحلیل و مرور پژوهش‌های داخلی مرتبط با استفاده اعتیادآمیز از اینترنت انجام شده است. این پژوهش با مرور کلی عوامل آنها سه دسته کلی عوامل فردی (جمعیت‌شناختی)، عوامل روان‌شناختی و عوامل اجتماعی تقسیم کرده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که در ارتباط با عوامل فردی؛ دختران اعتیاد بیشتری به اینترنت دارند و برای سن و مقطع تحصیلی بیشترین فراوانی برای دامنه سنی ۱۲ الی ۱۸ سال که متقارن با مقطع راهنمایی و دبیرستان است

Archive of SID

مشاهده می‌شود. یافته‌های این پژوهش‌ها با پژوهش هیون، یون و سوچین (۲۰۰۷) که نشان داد زمان صرف شده برای گذار در اینترنت در بین پسران بیشتر از دختران بوده است، همخوانی ندارد. در تبیین این عدم مطابقت اینگونه می‌توان عنوان کرد که با توجه به شرایط گسترده‌تر پسران در اجتماع و اشتغال بیشتر آنان به کار و فعالیت از یک سو و حساسیت بیشتر خانواده و جامعه به حضور در خانه و نظارت بیشتر بر آنان از سوی دیگر منجر به این شده است که حضور دختران در خانه پررنگ‌تر و نداشتن فعالیت خاص دیگر، آنها را به سمت استفاده بیشتر از اینترنت می‌کشاند. بانگ (۲۰۰۸) در تبیین گرایش دختران به اینترنت بیان می‌کند آنان به دنبال روابط دوستانه صمیمی و روماتیک هستند و ترجیح می‌دهند که در محیط اینترنتی بی‌نام باشند و هویت‌شان فاش نشود. همچنین در بخش عوامل فردی نشان داده شد که افراد سنین ۱۲ الی ۱۸ سال و مقطع راهنمایی و دبیرستان استفاده‌افزای‌تر و اعتیاد بیشتری به اینترنت داشتند. این یافته با پژوهش لی، ژی و وانگ (۲۰۰۸) همخوانی دارد که اعتیاد به اینترنت در دانش‌آوزان دبیرستانی را بسیار بالا گزارش کرده است. در راستای این نتیجه می‌توان گفت که نوجوانان با اقتضای سنی خود بیشتر به دنبال برآورده کردن خواست‌های خویش و اثبات هویت خود و پی بردن به نادانسته‌های است که در ذهنشان شکل گرفته است. و از طرف دیگر سن راهنمایی و تاحدودی دبیرستان سنی است که فرد با دنیای اینترنت آشنا می‌شود و بر اساس نظر گروه‌ل، این اعتیاد به اینترنت در دوران آشنایی اولیه رفتاری مقطعی است. احتمالاً بیشتر کسانی که معتاد به استفاده از اینترنت هستند، کاربران جدید آن هستند. این افراد اولین مرحله خو گرفتن با یک محیط جدید را با غرق کردن کامل خود در آن تجربه می‌کنند (قاسمی و ملک‌احمدی، ۱۳۸۹).

نتایج نشان داد که بین ویژگی‌های شخصیتی در همه پژوهش‌ها با اعتیاد به اینترنت رابطه وجود دارد که با پژوهش هاردی (۲۰۰۷) و هامبور و همکاران (۲۰۰۸) همخوانی دارد. در تبیین این یافته می‌توان گفت که افراد روان رنجور دارای برخی ویژگی‌های متمایز هستند که عبارتند از: ترس، غم، برانگیختگی، خشم، احساس گناه، احساس کلافگی دائم و فراگیر. آن‌ها درجه‌های انطباق ضعیف‌تری با دیگران دارند و از نظر عاطفی بی‌ثبات هستند. این ویژگی‌ها می‌تواند موجب شود که افراد وابسته به اینترنت به دلیل وجود برخی از ویژگی‌های مذکور و عدم توانایی جهت‌درگیر

شدن و چالش با مشکلات به صورت کارآمد و فعال، جهت خود را تغییر دهند و از این سلسله ویژگی‌های ناخوشایند رهایی یابند. در تبیین رابطه وظیفه‌شناسی باید گفت افراد وظیفه‌شناس دارای برخی ویژگی‌های متمایز هستند که عبارتند از: توانایی کنترل تکانه‌ها و تمایلات، به کارگیری طرح و برنامه در رفتار برای رسیدن به اهداف، نمره بالا در زمینه‌های حرفه‌ای و دانشگاهی، دقیق، وسواسی، محتاط و انعطاف‌ناپذیر، وقت‌شناس و قابل اعتماد بودن و به دلیل وجود برخی از ویژگی‌های مذکور است که این افراد نمره کمی در آزمون اعتیاد به اینترنت کسب می‌کنند. برای تبیین رابطه خوشایندی عنوان می‌شود که افراد خوشایند دارای برخی ویژگی‌های متمایز هستند که عبارتند از: نوع دوستی و کمک به دیگران، تواضع، سادگی، اعتماد، آمادگی برای دفاع از حق فردی، پیش روی به سمت جنبه‌های مثبت اجتماعی و سلامت روانی بیشتر را به دنبال دارد. در ارتباط با گشودگی به تجربه افراد باز، زندگی سرشار از تجربه‌ای دارند. کنجکاو و خلاقند و در مقایسه با افراد بسته احساسات مثبت و منفی فراوانی دارند. تبیینی که می‌توان با این نتایج به آن اشاره کرد صفت کنجکاوی در افراد گشوده می‌باشد که می‌تواند دلیل خوبی برای جذب شدن به سوی اینترنت و در نهایت استفاده افراطی از آن باشد، زیرا ممکن است فرد در ابتدا از روی کنجکاوی به سوی اینترنت جذب شود بدون آن که از عواقب آن اطلاع کافی داشته باشد و در نهایت در اثر استفاده مفرط و عدم دانش کافی در مورد نحوه استفاده به اینترنت، به آن معتاد گردد.

علاوه بر ویژگی‌های شخصیتی، هوش هیجانی دارای رابطه منفی با اعتیاد به اینترنت بوده است. هوش هیجانی طیف گسترده‌ای از مهارت‌هاست و برجسته‌ترین آنها مهارت اجتماعی است که بر مبنای خودآگاهی است، یعنی توانایی شناخت دقیق احساسات، عواطف و ویژگی‌های خود. از طرفی یکی از اساسی‌ترین مهارت‌ها، مقاومت در مقابل تکانه است که ریشه در تمام خویشتن‌داری‌های هیجانی دارد، کنترل تکانه از اینکه منجر به منع عمل شود، و فرونشاندن اولین حرکت در مهار آن اهمیت به‌سزایی دارد (گلمن، ۱۹۹۵). این یافته همسو با پژوهش لاون‌ها همکاران (۲۰۱۰) و جیم و همکاران (۲۰۰۸) همخوانی دارد که نشان دادند بین هوش هیجانی و اعتیاد به اینترنت رابطه وجود دارد.

در ارتباط با رابطه منفی سبک‌های مقابله مسئله‌محور و رابطه مثبت سبک‌های

Archive of SID

مقابله هیجان مدار که مطابق با نتایج چن، لیو و لوو (۲۰۰۷) و پژوهش کوتی و فورمیکا (۲۰۰۱) است این گونه می توان انگاشت که ریشه بسیاری از اختلال های روانی و مشکلات رفتاری، از جمله اعتیاد به اینترنت ناشی از ناتوانی افراد در تحلیل صحیح و مناسب خود و موقعیت خویش و نیز بی کفایتی افراد برای رویارویی با موقعیت های دشوار است. می توان انتظار داشت افرادی که از راهبرد مقابله ای مسئله محور سود می جویند، واقع گرایانه عمل کنند و آمادگی مواجهه با مسائل و مشکلات روزمره را داشته باشند و کمتر به رفتارهای اعتیادآور روی آورند. همچنین راهبردهای کارآمد مقابله از طریق افزایش اعتماد به نفس، مهارت های حل مسئله را بهبود می بخشد و به رضایت بیشتر منجر می شود. ویژگی دیگر افراد با راهبرد مقابله ای کارآمد سطح تنش پایین است که منجر به آن می شود که فرد در سایه آرامش روانی بهتر بتواند از مهارت های شناختی و پویا برای مقابله با مشکلات استفاده کند و به هنگام داشتن مشکلات در زندگی به سوی اینترنت و مواد اعتیادآور کشانده نشود و بتواند از مهارت های کارآمد برای مقابله موثر استفاده کند. همچنین برای سبک های دلبستگی تفسیر این گونه است که افراد دارای سبک دلبستگی ایمن، روابط صمیمی و بهتری را با دیگران برقرار می کنند، ارتباط بین فردی بهتری دارند، دارای عزت نفس بالاتری هستند و هنگامی که مانعی سر راه آنها قرار می گیرد کمتر به سراغ رفتارهای اعتیادی می روند. اما افراد دارای سبک دلبستگی ناایمن به خاطر احساس ناایمنی، اضطراب و عدم اعتمادی که نسبت به خود و دیگران دارند، هنگامی که در ایجاد و برقراری ارتباط شکست می خورند، بیشتر انزوا و تنهایی را ترجیح می دهند و این امر باعث می شود که به اینترنت گرایش بیشتری داشته باشند.

در توجیه رابطه سلامت روانی و اعتیاد به اینترنت می توان گفت اینترنت باعث تنبلی جسمی می شود و برقراری ارتباط با دیگران را کاهش می دهد و به انزوای اجتماعی منجر می شود، افراد افسرده و مضطرب از اینترنت به منزله راهی برای گریز از مشکلات استفاده می کنند و چون توانایی مقابله موثر ندارند، بیشتر به سراغ اینترنت می روند تا اضطراب خود را کاهش دهند. از طرف دیگر با فردی که زمان زیادی را با اینترنت سپری می کند، انگیزه اش برای تعامل با دیگران کم می شود و توانایی کمتری در حفظ دوستی ها دارد. علاوه بر آن صرف زمان کم

با خانواده و دیگران با احساس تنهایی و افسردگی بیشتر همراه است، در نتیجه منجر به کناره گیری از اجتماع می شود و فرد از حمایت های اجتماعی خانواده، دوستان و اطرافیان محروم می شود و حتی حمایت آنها را ناچیز و دست کم تلقی می کند. بنابراین می توان این گونه نتیجه گیری کرد که در بین عوامل فردی جنسیت زنانه، دوره سنی ۱۲ الی ۱۸ سال عواملی هستند که گرایش به اینترنت بیشتر است و در میان عوامل روان شناختی و جامعه شناختی ویژگی های شخصیت و هوش هیجانی و احساس تنهایی که از بطن روابط و حمایت اجتماعی نشاط می گیرد عوامل پیش بینی کننده برای اعتیاد به اینترنت هستند. با توجه به گسترش روز به روز فضای مجازی و سیطره روزافزون آن بر زندگی بشر در کنار تمامی مزایا و محاسنی که این پدیده برای انسان دارد توجه داشتن به مضرات آن ضرورت می نماید و با توجه به عوامل پیش بینی کننده داشتن برنامه های کلی و موثر برای جلوگیری و کاهش امتیازهای آن باید مد نظر و از اولویت های اساسی قرار گیرد.

پژوهش حاضر نیز مانند هر پژوهش دیگری خالی از محدودیت و نقص نمی باشد از عمده ترین این مسائل استناد به پژوهش هایی است که بر روی جوامعی مختلف انجام شده است و صحت و شیوه جمع آوری اطلاعات آنها بر ما مشخص نیست. از طرف دیگر نداشتن پژوهش هایی که به لحاظ روش شناسی و دیگر مشخصات پژوهش یکسان باشد که امکان روند مقایسه بین پژوهشی و رسیدن به یافته های معتبر را فراهم بیاورد وجود نداشته است. علاوه بر این اعتیاد به اینترنت در پژوهش های ایرانی بیشتر از دیدگاه روان شناختی بررسی شده بود و فاکتورهای جامعه شناختی مربوط به آن کمتر مورد توجه قرار گرفته بود. ضرورت دارد با توسعه و گسترش پژوهش ها از ابعاد و دیدگاه های مختلف بتوان بانک های اطلاعاتی غنی را از منظر عوامل فردی، روان شناختی و جامعه شناختی پایه ریزی کرد و متناسب با آنها برنامه های پیشگراانه طراحی و سوق دادن به سمت استفاده از محاسن فضای مجازی را در جامعه نهادینه کرد.

منابع

- امیدوار، احمد.، صارمی، علی اکبر (۱۳۸۱). اعتیاد به اینترنت: توصیف، سبب شناسی، پیشگیری، درمان و مقیاس های سنجش اختلال اعتیاد به اینترنت. مشهد: انتشارات تمرین.
- بهادری خسروشاهی، جعفر. هاشمی نصرت آباد، تورج (۱۳۹۰). رابطه سبک های دلبستگی، راهبردهای مقابله ای و سلامت روانی با اعتیاد به اینترنت. روانشناسی تحولی (روان شناسان ایرانی): ۸ (۳۰): ۱۷۷-۱۸۸.
- تمنایی فر، محمدرضا، صدیقی ارفعی، فریبرز. گندمی، زینب (۱۳۹۱). رابطه بین اعتیاد به اینترنت با ویژگیهای شخصیتی دانش آموزان مقطع متوسطه. مجله تحقیقات علوم پزشکی زاهدان؛ ۱۴ (۱): ۶۷-۷۱.
- جعفری، نسیم. فاتحی زاده، مریم (۱۳۹۰). پیش بینی اعتیاد به اینترنت بر پایه هوش هیجانی در دانشجویان دانشگاه اصفهان. دانش و پژوهش در روانشناسی کاربردی؛ ۱۲-۳ (۴۵): ۷۹-۸۶.
- خسروجردی، محمود. میرزایی، آیت اله (۱۳۸۸). بررسی اعتیاد اینترنتی در نوجوانان: مطالعه متغیرهای جنس، مقطع تحصیلی و اندازه سازمان آموزشی. فصلنامه راهبرد. ۱۸ (۵۳): ۲۱۳-۲۲۵.
- سلیمی، عظیمه. جوکارف بهرام. نیک پور، روشنک (۱۳۸۸). ارتباطات اینترنتی در زندگی: بررسی نقش ادراک حمایت اجتماعی و احساس تنهایی در استفاده از اینترنت. مطالعات روان شناختی؛ ۵ (۳): ۸۱-۱۰۲.
- شایق، سمیه. آزاد، حسین. بهرامی، هادی (۱۳۸۸). بررسی اعتیاد به اینترنت و رابط هی آن با ویژگی های شخصیتی در نوجوانان تهران. اصول بهداشت روانی؛ ۱۱ (۴۲): ۱۴۹-۱۵۸.
- عسگری، پرویز. مرعشیان، فاطمه (۱۳۸۷). رابطه بین ویژگی های شخصیتی و اضطراب کامپیوتر با اعتیاد به اینترنت در دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز. یافته های نو در روانشناسی؛ ۲ (۷): ۲۳-۳۵.
- علوی، سید سلمان. مرآئی، محمدرضا. جنتی فر، فرشته. اسلامی، مهدی. حقیقی، محمد (۱۳۸۹). بررسی ارتباط علائم روانپزشکی با اعتیاد به اینترنت دردانشجویان دانشگاه های شهر اصفهان. مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی و

خدمات بهداشتی درمانی همدان؛ ۱۷ (۲): ۵۷-۶۵.

● قاسمی، وحید. ملک محمدی، حکیمه (۱۳۸۹) تبیت اعتیاد به اینترنت در بین کاربران کافی نت های شاهین شهر. فصلنامه پژوهش های ارتباطی؛ ۴ (۶۴): ۵۱-۷۷.

● محسنی تبریزی، علیرضا. هویدا، لادن. امید، فاطمه (۱۳۸۹). استغراق در فضای مجازی و عوارض فردی و روانی آن: پیمایش کاربران جوان اینترنت در شهر تهران. پژوهش نامه علوم اجتماعی؛ ۴ (۳): ۵۱-۶۹.

● ناد، محمدعی، سجادیان، ایلناز (۱۳۸۹). تحلیل مسیر رابطه بین ویژگی های شخصیتی و وابستگی به اینترنت با کیفیت زندگی کاربران کافی نت های شهر اصفهان. تحقیقات علوم رفتاری کاربران کافی نت های شهر اصفهان. تحقیقات علوم رفتاری؛ ۸ (۱): ۳۴-۴۵.

● ویزشفر، فاطمه (۱۳۸۴). بررسی میزان اعتیاد به اینترنت در استفاده کنندگان از کافی نت های شهر لار. اصول بهداشت روانی؛ ۲۵ و ۲۶: ۲۷-۳۳.

● American Psychiatric Association (2013). (Cited 2012). Available from: <http://www.DSM5.org>.

● Anderson, K. (2001), Internet use among college students: An exploratory study, Journal of American College Health, 26-21, (1) 50.

● Ceyhan AA. (2008). Predictors of problematic internet use on Turkish university students. Cyberpsychol Behav; 5-363 : (3) 11.

● Conti, F. , & Formica, I. (2011). Correlation and regression between Internet addiction and coping style. Journal of Cyber Therapy and Rehabilitation, 241 -35 ,(2) 4.

● Davis, R. A (2001). A cognitive-behavioral model of pathological Internet use. Computers in Human Behavior: 95-187 :(2) 17.

● Ferraro G. Caci B. D' Amico A. Di Blasi M. (2007). Internet addiction disorder: an Italian study Cyberpsychol Behave; 5-170 :(2) 10.

● Ferris JR. Internet addiction disorder: causes, symptom and consequences. 2003; Available from: <http://www.chem.vt.edu/chemdept/dessy/>

- Goleman, D. (1995). Emotional intelligence, New York. Bantam Books.
- Gombor A, Vas LA (2008). Nation and gendered-based study about the relationship between the big five and motives for internet use: A Hungarian and Israeli comparison. Theory and Science; 6-1 :(1) 10.
- Gonzalez, N. A. (2008). Internet addiction disorder and its relation to impulse control. MA dissertation. USA: Texas University, College of Psychology.
- Hardie, E & Tee, M. Yi, (2007). Excessive Internet Use: The Role of Personality, Loneliness and Social Support Networks in Internet Addiction, Australian Journal of Emerging Technologies and Society. 5 47-34 :(1).
- Hyun, H. J. , Yeon, K. S. , and Sujin, B. (2007). Depression and Internet Addiction in Adolescent. Psychopathology, 430-426 .,40. Internet World Stats. (2010). Retrievevd from: www. Internetworldstats. com
- Internet world stats. Usage and Population Statistics. (Cited 2012). Available from: ttp: //www. internetworldstats. com.
- James, D. A. , Parker, Robyn, N. Taylor, Jennifer, M. , Eastabrook, Stacey L. Schell, & Laura, M. Wood. (2008). Problem gambling in adolescence: Relationships with internet misuse, gaming abuse and emotional intelligence. Personality and Individual Differences, 180-174 :45.
- Johansson A, Götestam KG) 2004 (. Internet addiction: characteristics of a questionnaire and prevalence in Norwegian youth (18-12 years). Scand J Psycho;9-223 :(3) 45.
- Kim EJ, Namkoong K, Ku T, Kim SJ) 2008 (. The relationship between game addiction and aggression, self--controland narcissistic personality traits. Eur Psychiatry;8-212 :(3) 23.
- Kim JH, Lau CH, Cheuk KK, Kan P, Hui HL, Griffiths SM. (2010).

Predictors of heavy internet use and associations with health-promoting and health risk behavior among Hong Kong university students. *J Adolesc*;20-215 :(1) 33.

- Kim K, Ryu E, Chon MY, Yeun EJ, Choi SY, Seo JS, (2006). Internet Addiction in Korean Adolescents and its Relation to Depression and Suicidal Ideation: A questionnaire survey. *Int J Nurs Stud*; 92-185 :(2) 43.
- Ko CH, Yen JY, Chen CS, Chen CC, Yen CF. (2008). Psychiatric comorbidity of internet addiction in college students: an interview study *CNS Spectr*;53-147 :(2) 13.
- Ko CH, Yen JY, Yen CF, Lin HC, Yang MJ. (2007) Factors predictive for incidence and remission of internet addiction in young adolescents: a prospective study. *Cyberpsychol Behav*;51-545 :(4) 10.
- Kuh, G. D. , Vesper, N. (2001). Do computers enhance or detract from student learning?. *Research in Higher Education*, 102-87 :(1) 42.
- Lan-hua, L. , Li-ping, Z. , Zhao-lan, L. (2010). Impact of emotional intelligence on internet addiction disorder among students at a college in Weifang, 2009. *Preventive Medicine Tribune*. 61-48 ,(8) 9.
- LaRose, R. , Kim, J. H. , & Peng, W. (2010). Social networking: Addictive, compulsive, problematic, or just another media habit?. New York: Routledge.
- Li, S. , Q. Xie, and A. Wang. (2008), The Relationship between Age, Gender, Family Support, and Internet Addiction. Paper presented at the annual meeting of the MWERA Annual Meeting, Westin Great Southern Hotel, Columbus, Ohio Online. http://www.allacademic.com/meta/p275529_index.html.
- Meerkerk GJ, Van den Eijnden RJJM, Vermulst AA, Garretsen HFL (2009). The relationship between personality, psychosocial well-being, and compulsive Internet use. *The Internet as Cyber Prozac*. Developmental

- Mythily S, Qiu S, Winslow M (2008). Prevalence and correlates of excessive Internet use among youth in Singapore. *Ann Acad Med Singapore*;14-9 :(1) 37.
- Ng BD, Wiemer-Hastings P (2005). Addiction to the internet and online gaming. *Cyberpsychol Behav*;3-110 :(2) 8.
- Niemz K, Griffiths M, Banyard P (2005). Prevalence of pathological Internet use among university students and correlations with self-esteem, the General Health Questionnaire (GHQ), and disinhibition. *Cyberpsychol & Behav*; 70-562 :(6) 8.
- Ridings CM, Gefen D) 2004 (. Virtual community attraction: Why people hang out online. *JCMC*; 63-51 ,(1) 10.
- Shaw M, Black DW (2008). Internet addiction: definition, assessment, epidemiology and clinical management. *CNS Drugs*;65-353 :(5) 22.
- Stefanescu, C. , Chele, G. , Chirita, R. , Chirita ,V. , & Ilinca, M. (2007). The relationship between identity development and internet addiction. *European Psychiatry*, 215-200 ,(1) 22.
- van den Eijnden RJ, Meerkerk GJ, Vermulst AA, Spijkerman R, Engels RC) 2008 (. Online communication, compulsive Internet use, and psychosocial well-being among adolescents: a longitudinal study. *Dev Psychol*;65-655 :(3) 44.
- Vizeshfar F. (2005). Assessment of the internet addiction between Larian net users. *Journal of fundamentals of mental health*;33-27 :(26-25) 7.
- Wildt B.T. Putzig I. Zedler M. Ohlmeier MD (2007). Internet dependency as a symptom of depressive mood disorders. *Psychiatr Prax*; 34 Suppl 3: S22-318.
- Yellowlees, P. & Marks, S. (2007). Problematic Internet Use or Internet Addiction? *Computers in Human Behavior*, 1453-1447 .23.

- Yen JY, Ko CH, Yen CF, Wu HY, Yang MJ (2007). The comorbid psychiatric symptoms of Internet addiction: attention deficit and hyperactivity disorder (ADHD), depression, social phobia, and hostility. *J Adolesc Health*;8-93 :(1) 41.
- Yoo HJ, Cho SC, Ha J, Yune SK, Kim SJ, Hwang J, (2004). Attention deficit hyperactivity symptoms and internet addiction. *Psychiatry Clin Neurosci*; 94-487 :(5) 58.
- Young K (1998). Internet addiction and a winning strategy for recovery. *J Amr Behav Scientist*; 8-14 :(1) 24.
- Young, K. S. de Abreu, C. N. (2011) *Internet Addiction: A Handbook and Guide to Evaluation and Treatment*. New Jersey: Published by John Wiley & Sons.
- Zbralski K, Orzechowska A, Talarowska M, Darmosz A, Janiak A, Janiak M, (2009). The prevalence of computer and internet addiction among pupils. *Postepy Hig Med Dosw*;12-8 :63.